

FESTIVAL KURIRČEK

S 27. festivala Kurirček, ki je bil posvečen sodobni otroški poeziji, objavljamo samo tri prispevke, saj so sicer vsi referati natisnjeni v zborniku festivala za leto 1989. Nekaj najzanimivejših razmišljanj o radijski igri za otroke, ki je bila tema 28. festivala, pa bomo objavili v letošnji jesenski številki.

Voja Marjanović

Beograd

ESTETIKA OTROŠKE PESMI

Med mnogimi vprašanji, ki jih je moč zastaviti, kadar govorimo o pesmih za otroke ali o otroški poeziji sploh, je tudi vprašanje njene estetike. O tem ključnem segmentu poetike poezije za mlade so v preteklosti razpravljali fragmentarno, vodilna načela pa so bila postavljena šele v sedemdesetih letih. To je pravzaprav tudi čas, ko je ta lirična zvrst, tako imenovana le pogojno, doživljala nekakšen prerod.

Tako v vsebinskem kakor tudi v oblikovnem smislu je otroška pesem naravna potreba svojega ustvarjalca pesnika in svojega uživalca, bralca. Nastala je iz intimne potrebe, da sporoči doživetje spontanega srečanja s subjektivnim in objektivnim bitjem resničnosti, in izpoveduje hotenja govorice s pozicije odraslih za mlade pa tudi iz občutenja sveta otroštva kot prisodobe vsega, kar je lepo in dobro. Včasih je otožna in ganljiva, večidel razigrana, brezskrbna, polna tople vedrine in simbolizira človekovo prešernost na pragu življenja in je tako rekoč temelj vesoljne poezije. Njeno poslanstvo pri razumevanju in vzgoji okusa pri mladih je neprecenljivega pomena, zato lahko to veselo ubrano lirsko stvaritev sprejmemo kot optimistično poslanstvo življenja in mladosti.

Med razpravljanjem o otroški poeziji smo zvedeli, da se je začela pojavljati v dobi razsvetljenstva, zlasti pa v dobi romantike. To je umljivo, saj je otroška pesem prav tedaj dobila "dovoljenje", da se sme obračati na mlade in naivne. Vendar je pot otroške pesmi imela zgodovinski razvoj in ga lahko spremljamo tudi skozi pedagoško—didaktična, nato nadrealistična in utilitarna, nazadnje pa šaljivo—resna in igriva, po duhu in biti tudi nonsensna in paradokсна naličja. Njen današnji profil je že ustaljen: pesem za mladega bralca, ne samo naivnega in nedolžnega, temveč tudi inteligentno resnega, ki premore vse lastnosti uveljavljene poezije. Stoji z ramo ob rami zraven lirike sploh, videti je, da so njeni učinki na etičnem in estetskem področju včasih nad liriko, namenjeno t. i. "resnemu bralcu".

Področje razmišljanja o estetiki otroške poezije in otroškega pesništva sploh je moč zamejiti, kakor se zdi, z znanimi pa vendar vedno novimi zornimi koti. Kaj to pomeni? O estetiki otroške pesmi je treba razmišljati začenši z njenim postopkom nastajanja, morda, natančneje povedano, s "tehnologijo porajanja", prek resničnostnega in imaginativnega sveta, o katerem govori, pa do motivov fantastičnega, igrivega in, to še posebej, hu-

mornega in optimističnega zagovarjanja sporočila in nauka. Zraven tega ne smemo spregledati njene čedalje bolj navzoče sestavine, in sicer receptivnosti glede na pesnikov svet in bralčev svet.

Nastanek otroške pesmi je odvisen od neogibne potrebe njenega avtorja. Če kateri pesnik ni izključno "otroški", pa vendarle napiše kakšno pesem za mladega bralca, si to moramo razlagati kot glas otroštva, ki prihaja iz njega. Ali kot utelešenje večnega mika minulega življenja, ki ga je zdramila tehnika spominjanja na nekdanje čase. (Ni potrebno, da bi pri tem šlo izključno za spomine: pesem za mladega bralca je pogosto tudi podoba resničnosti zdajšnjega trenutka življenja, bližnja ne samo otroškemu bralcu vaškega, ampak tudi velemestnega okolja). V tem primeru spontano prepleta minulo in sedanje, to je pa seveda tok v prihodnje.

Hrbenica otroške pesmi vseh časov, tudi dandanašnje, je njen svet. Ta svet pa ni nič drugega kot tematsko in motivno okolje; to je svet snovi, ki je, če ga ne pojmujejo kot preslikavanje surove resničnosti, paberkovanje senc iz intuitivnih skladov podzavesti. Z drugimi besedami: to je pohajkovanje po trpkih ali toplih obrežjih otroštva, tisti okusni ali neokusni stik s spomini, ki nas obletavajo tako, kakor se ne moremo otresti zmerom novih srečanj z ljudmi v življenju. Medtem ko je bila v zgodnjih letih nastajanja otroške pesmi njena vsebina bolj pragmatična in v službi izključnega moralnega nauka, jo dandanes občutimo kot premagano brezdelje. Namesto tega se pojavlja nov in otroškemu svetu bližji instrumentarij komunikacije: v otroški pesmi je čedalje manj naplavin preteklosti in se prepušča lagodnim odnosom sveta. Njen svet postaja igra, njeni spremljevalci pa fenomen fantastičnega, nonsensnega in paradoksnega.

Kontekst estetskega v otroški pesmi niso samo prvine njene poetike. Vključena nista niti poudarjen življenjski optimizem in ne humorna podoba sveta, brez katerih si te zvrsti lirike ni moč misliti. Poglavitna predpostavka za celovitost estetike otroške poezije je njena teoretična komponenta. Pri razumevanju resnosti te lirike moramo izhajati iz nje brez predsodkov. Zakaj tako kakor o t. i. "resni liriki" govorimo s številnimi strokovnimi in upoštevanimi implikacijami, tako resno moremo in moramo razpravljati tudi o otroški pesmi. Pri tem in takšnem postopku imamo v mislih analizo vseh plasti njenega notranjega bitja: potemtakem njene tehnološke podlage, osnovne inspirativne nuje, ki oblikuje metrične, slikovno—stilne in jezikovne sekvence.

Svet otrok in otroštva ni bil nikoli tako malo vreden, da bi ga bilo moč podcenjevati in do absurda omalovaževati. Potemtakem ni za nas še zdaleč nepomembno, kako bosta najpopred pesnik, zatem pa še njegov bralec doživela in sprejela "zapleteno kopico vtisov in besed", ki mu jo ponuja bitje otroške pesmi. Od receptivnega učinka so odvisni ne samo ugled in moč percepcije, ampak tudi ves postopek te lirske stvaritve. Kadar pesnik pošilja v eter svojo pesem, to zbujata radovednost za podobo in resnico sveta, mladi bralec pa sprejema to valovno dolžino z večjo ali manjšo zvedavostjo. Vse je torej zajeto v nadarjenosti za oddajanje in sprejemanje duhovne moči, njenega navdihovalnega toka, v katerem se kopiči moč pesnikovega daru, da na kar najbolj impresiven način prenese videnje resničnega ali imaginativnega.

Estetike otroške pesmi in pesništva za mladi rod sploh ne smemo stlačiti pod oboke oguljene pragmatičnosti in utilitarnosti. Etični in estetski kriteriji morajo biti odločilne sestavine pri vrednotenju te poetične stvaritve, ki je samo formalno namenjena mladim, kajti v njej se zrcali vse ustvarjalno dostojanstvo otroštva in otroškega sveta sploh. Samo le—ta moreta obdržati in ohraniti otroško pesem na tisti ravni, ki jo je dosegla na svoji dolgi poti od konca 18., v 19. in v sedanjem 20. stoletju. Čeprav ima otroška pesem po nekaterih bistvenih značilnostih nekaj skupnega s pesmijo sploh, je njen izvir v pojmovanju lirskih in romantičnih stikov z življenjem, vendar tudi materialnih in surovih, realističnih, ki jih je navdihnila vesoljna igra resničnosti.

Zatorej so otroštvo, pesnik in otroška pesem nekaj, kar se prežema in živi zlito v celoto. Prava in navdihnjena otroška pesem pa ni nič drugega kot zapisan življenjepis slehernega prvega človekovega srečanja s svetom. Jasna je tem bolj in tem bližja bralcu, čim bolj sta jo zapisala roka in duh resničnega stavbenika za prav tako resničnega in neponarejenega bralca.

Prevedel Franc Vogelnik

Niko Grafenauer

Ljubljana

SODOBNA SLOVENSKA POEZIJA ZA OTROKE

Ko se je slovenska poezija za otroke začela zavedati igre "kot simbola sveta", kakor pravi Fink, in je ne več pojmovati zgolj kot "otročjo igrico" v Levstikovem smislu, se je šele odrešila lastnega estetskega "otročenja", ki se je kazalo tako v odnosu do v pesmih upodobljenega sveta kakor v sami poetski pisavi, saj se je preko njiju izražal dovolj očitien napor odraslega človeka, kako se doživljajsko približati otroku. Otroška pesem je zdaj postala dosti bolj samozavestna kot avtonomen estetski fenomen, hkrati pa je seveda upoštevala tudi otroka kot avtonomno bitje, ki mu je igra temeljno doživljajsko in kulturno določilo njegovega razmerja do sveta.

Prve tovrstne premike predvsem v smislu večje intimizacije igre kot otrokovega bistvenega eksistencialnega izkustva lahko opazamo že v nekaterih pesmih Toneta Pavka, v zbirkah *Velesenzacija*, 1961 in *Vrtiljak*, 1965 (pesem *Vrtiljak*), še bolj pa v knjigi Kajetana Koviča *Zlata ladja*, 1969 (pesem *Jurij*).

Ta dva pesnika sta tako z novimi temami kakor z vzpostavljanjem igre kot temeljne sestavine družinskega intimizma, ki obkroža otroka in zaznamuje vzdušje pesmi, najpomembnejša predstavnik tistega tipa poezije za otroke, ki povezuje tradicionalizem levstikovskega in župančičevskega pesništva izročila z estetsko izrazitejšim inovativnim premikom v tovrstni slovenski poeziji, kakršnega opazamo v sedemdesetih in osemdesetih letih.

V zvezi s tem poetskim klinamenom glede na tradicijo, ki je vnesel v našo mladinsko pesništvo zares odločilne estetske novosti, je treba v prvi vrsti izpostaviti predvsem tri imena: Daneta Zajca, Jožeta Snoja in Nika Grafenauerja. Prvega z zbirkami *Abecedarija* (1975) in *Na papirnatih letalih* (1978), drugega z zbirkami *Lajna drajna* (1971) in *Pesmi za punčke* (1976), tretjega pa z zbirkami *Nebotičniki, sedite* (1980) in *Skrivnosti* (1983).

V čem je pravzaprav težišče omenjenega premika? Za tradicionalistično poetiko je značilno, da se tako po tematski plati kakor po načinu pesniškega izražanja želi čimbolj približati neki bolj ali manj splošni predstavi o otroštvu, v katero je seveda vpeta tudi zavest o omejenih razsežnostih otrokovega dožemanja pesniške govornice in vanjo zajete podobe sveta. Iz te predpostavke izvira hotena infantilizacija pesniških besedil; razdodeva se kot bolj ali manj razvidna kretnja odraslega, ki se sklanja k otroku, kakršen živi v njegovi zavesti. Prav gotovo je res, da se tej zavesti in tem izkušnjam ne moremo izogniti, saj